

Олексій Кот,
старший науковий співробітник
відділу проблем приватного права
НДІ приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України,
член Ради з питань судової реформи
при Президенті України,
кандидат юридичних наук

УДК 347.122

ДО ПИТАННЯ ПРО СПОСОБИ ЗАХИСТУ ДОГОВІРНИХ ПРАВ

У статті аналізуються особливості захисту суб'єктивних прав учасників договірних відносин. Автор наголошує на підвищенні ролі договірних правовідносин серед інших юридичних зв'язків між особами. Досліджуються існуючі в науці цивільного права підходи до класифікації способів захисту договірних прав. Окрема увага приділена примусовому виконанню обов'язку в натурі та стягненню заборгованості як способам захисту договірних прав, а також судовій практиці застосування відповідних положень Цивільного кодексу України (далі — ЦК).

Ключові слова: захист суб'єктивних цивільних прав, способи захисту договірних прав, примусове виконання обов'язку в натурі, стягнення заборгованості, судова практика.

З часу появи зобов'язань як приватно-правової конструкції спостерігається стійка тенденція до посилення ролі договору та збільшення питомої ваги договірних правовідносин серед інших відносин юридичних зв'язків між особами. У прадавні часи більшість зобов'язань виникало з деліктів, а договори передбачали наявність нерозривного особистого зв'язку кредитора з боржником, що накладало відбиток як на виконання зобов'язання, так і на відповідальність за його невиконання, яка мала характер особистого покарання. Але відтоді, коли у зобов'язанні почали вбачати майновий, а не особистісний елемент, стрімко розгорнулися саме договірні зобов'язання, що відіграло провідну роль у становленні ринкової економіки, оскільки швидкий торговельний оборот разом із правом власності є майновим підґрунтям вказаної системи господарювання.

Практично щодо кожного поймаєного договору норми цивільного законодавства встановлюють якісь особливі способи захисту та умови їх застосування. У непойменованих договорах сторони, як правило, намагаються самостійно передбачити великий спектр правових можливостей захисту своїх прав від порушення їх іншою стороною зобов'язання, усвідомлюючи, що застосування передбачених у законі способів може виявитися проблемним з різних причин.

У цій частині корисним може бути проведення певної консолідації способів захисту, характерних для договірних зобов'язань. У літературі є такі спроби. Так, Я. В. П'янова до найпоширеніших способів захисту уповноваженої особи (кредитора) у договірних зобов'язаннях пропонує відносити а) примус боржника виконати обов'язок у натурі; б) припинення договору; в) застосування мір від-

повідальності (переважно, відшкодування збитків); г) застосування інших заходів, передбачених договором або законом [1, с. 128]. Для такої класифікації є підстави, водночас вона залишається до певної міри умовною. Серед іншого, слід відзначити, що застосування мір відповідальності, які виділені автором за окремий спосіб захисту, передбачає покладення на порушника негативних наслідків своєї поведінки у формі додаткового обов'язку майнового характеру. Відтак, застосування заходів відповідальності до порушника, зокрема стягнення неустойки, цілком може бути кваліфіковане як примусове виконання обов'язку в натурі.

Разом з тим, з наукової точки зору, підхід Я. В. П'янової можна сприйняти, враховуючи, що з огляду на аналіз особливостей захисту договірних прав є доволі ефективним дослідження найпоширеніших способів захисту, які застосовуються тільки або переважно у договірних зобов'язаннях.

Зокрема, певні проблеми існують у застосуванні такого способу захисту цивільних прав у сфері договірних відносин, як **примусове виконання обов'язку в натурі** (п. 5 ч. 2 ст. 16 ЦК).

Цілком погоджуючись з А. Г. Карапетовим в тому, що не можна обмежувати сферу застосування відповідного позову лише договірними зобов'язаннями, оскільки в законі відсутні обмеження на застосування цього способу захисту в інших цивільно-правових зобов'язаннях [2, с. 54], втім, можна стверджувати, що переважну сферу застосування цього способу захисту становлять саме договірні зобов'язання.

Вказаний спосіб захисту в науці цивільного права ще з дореволюційних часів супроводжувався дискусією щодо його значення для договірних зобов'язань, яке нерідко заперечувалося авторитетними цивілістами. Так, Г. Ф. Шершеневич відзначав, що оскільки активний суб'єкт має право на дії пасивного суб'єкта, а не на його особистість чи волю, то він не може примушувати до виконання за допомогою власних сил чи

за сприяння урядових органів. Він має тільки право вимагати від боржника виконання, з загрозою стягнути з усього його майна цінність нездійсненого інтересу. Тому не можна силою відібрати у продавця продану річ, поки вона не була передана, не можна силою примусити виконувати узгоджені роботи за договором особистого найму [3, с. 4].

Натомість, Й. О. Покровський вважав такі погляди наданням надмірного значення моменту стягнення внаслідок ідеалізування розуміння зобов'язання як засобу для отримання грошової суми з майна боржника. Він зауважував, що вимога кредитора про передачу йому в натурі придбаної речі, якщо вона знаходиться у боржника, чи передачу йому зданої квартири, якщо вона ще ніким не зайнята, спирається на його зобов'язальне право, в силу якого боржник зобов'язаний до такої передачі. До яких засобів звернеться право для примушування виконання? Це питання не сутності зобов'язання, а практичної доцільності. Теоретично найвдалішим засобом буде такий, який надасть кредитору саме те, що становить зміст зобов'язання, і там, де це можливо з технічної точки зору, для права немає жодних підстав відмовитися від виконання в натурі. Лише там, де це неможливо чи недоцільно, доводиться задовольнятися непрямими засобами [4, с. 239–241].

Історія розвитку приватного права європейських країн, з правом яких споріднена вітчизняна правова система, свідчить про те, що в кінцевому рахунку перевага була віддана ідеям, які захищалися Й. О. Покровським. Інша справа, що в умовах ринкової економіки отримання грошового еквівалента часто рівнозначне отриманню виконання в натурі, оскільки в умовах ринку кредитору може бути зручніше та швидше отримати гроші від боржника та придбати необхідний товар на ринку, аніж вимагати примусового виконання обов'язку в натурі. Відтак, захищаючи право кредитора на отримання виконання в натурі, право надає йому вибір між таким виконанням та відшкодуванням збитків, зав-

даних невиконанням [5, с. 242]. Утім, як можна пересвідчитися, цей вибір лежить виключно в площині економічних мотивів кредитора та залежить від його вибору (розсуду). Право ніяк не обмежує й не повинно обмежувати кредитора вимагати виконання боржником зобов'язання у примусовому порядку.

Як зауважували К. Цвайгерт та Х. Кьотц, у країнах німецької правової сім'ї кредитор може звернутися до суду з позовом про виконання договору. Можливість позовного захисту становить сутність природи зобов'язання та вважається настільки аксіоматичною, що навіть прямо не врегульована законодавством. Якщо § 241 Німецького цивільного уложення передбачає, що кредитор в силу зобов'язальних відносин наділений правом вимагати від боржника виконання договору, то це означає для нього також і можливість вимагати захисту своїх прав через суд, який може прийняти відповідне рішення, спрямоване на виконання договору. При цьому допускаються й судові рішення про відібрання рухомої речі чи примусове позбавлення права на нерухомість, які в подальшому передаються владою кредитору [6, с. 200–202].

З цими засадами узгоджуються приписи чинного Цивільного кодексу України. Відповідно до ч. 1 ст. 620 ЦК у разі невиконання боржником обов'язку передати кредиторів у власність або у користування річ, визначену індивідуальними ознаками, кредитор має право витребувати цю річ у боржника та вимагати її передання відповідно до умов зобов'язання. Така позиція законодавця є цілком обґрунтованою, оскільки немає потреби сподіватися на добру волю боржника щодо виконання його договірних обов'язку, підтвердженого рішенням суду, якщо виконати зобов'язання можна у примусовому порядку без волевиявлення боржника.

Водночас аналіз судової практики свідчить про те, що учасники цивільних правовідносин не повною мірою реалізують захисний потенціал ст. 620 ЦК, а суди не завжди вірно інтерпретують та застосовують вказану норму.

Так, в одній зі справ ПАТ «Київенерго» звернулося до господарського суду з позовом до ПАТ «Корпорація Укржилбуд» про зобов'язання вчинити дії, а саме — передати майно за договором купівлі-продажу, та стягнення штрафу. В обґрунтування позовних вимог позивач зазначав, що відповідач у порушення своїх обов'язків та термінів, встановлених укладеним між сторонами договором купівлі-продажу, не передав позивачу майно, визначене договором та додатком до нього.

Рішенням господарського суду міста Києва, залишеним без змін постановою Київського апеляційного господарського суду, позовні вимоги задоволено повністю, в тому числі на підставі ст. 620 ЦК.

Залишаючи без змін прийняті у справі судові рішення, Вищий господарський суд виходив з того, що згідно зі ст. 665 ЦК у разі, якщо продавець відмовився передати річ, визначену індивідуальними ознаками, покупець має право пред'явити вимоги відповідно до ст. 620 ЦК. Ця стаття встановлює, що при невиконанні боржником обов'язку передати кредиторів у власність або користування річ, визначену індивідуальними ознаками, кредитор має право витребувати цю річ у боржника та вимагати її передання відповідно до умов зобов'язання. Судами попередніх інстанцій встановлено, що предметом укладеного між сторонами договору купівлі-продажу було спірне індивідуально визначене майно, воно не було передано відповідачем будь-яким третім особам у власність або в користування, у зв'язку з чим суди дійшли обґрунтованого висновку, що позовні вимоги ПАТ «Київенерго» *про зобов'язання відповідача передати визначене договором майно є правомірними, обґрунтованими та відповідають способам захисту цивільних прав* [7] (курсив мій — О. К.).

З наведеного випливає, що предметом позову у цій справі був саме обов'язок відповідача передати позивачу визначене договором майно, який господарські суди визнали законним на підставі ст. 620

ЦК. Однак зазначимо, що у приписах вказаної статті не йдеться про так зване «спонукання» боржника до виконання зобов'язання.

В іншій справі позивач ТОВ «Агрофірма Альянс» заявив вимоги про вилучення у ТОВ «Дукла» (відповідач) та передання позивачу поголів'я великої рогатої худоби в кількості 714 голів за переліком, хоча й допустив сумнівне поєднання їх з вимогами про визнання права власності на майно.

Скасовуючи судові рішення про задоволення позовних вимог, мотивованих в тому числі положеннями ст. 620 ЦК, Вищий господарський суд дійшов висновку про те, що предметом спору є невиконання відповідачем, як продавцем, зобов'язання за договором купівлі-продажу з передачі позивачеві, як покупцеві, проданого товару. При цьому загальні правові наслідки порушення зобов'язання у вигляді припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови або розірвання договору, зміни умов зобов'язання, сплати неустойки, відшкодування збитків та моральної шкоди передбачені нормою ст. 611 ЦК. Конкретні наслідки невиконання обов'язку передати річ, визначену індивідуальними ознаками, і відмови продавця передати товар за договором купівлі-продажу встановлені нормами статті 620, 665 ЦК, за приписами яких у разі відмови продавця передати проданий товар покупець має право відмовитися від договору купівлі-продажу, а якщо продавець відмовився передати річ, визначену індивідуальними ознаками, покупець має право пред'явити продавцеві вимоги її **передання відповідно до умов зобов'язання** [8] (виділено ВГСУ — О. К.).

У цій справі, незважаючи на те, що предмет позову був визначений відповідно до буквального змісту ст. 620 ЦК, суд касаційної інстанції дійшов висновку, що наведена норма матеріального права передбачає саме пред'явлення позивачем вимоги до відповідача про передання речі, тобто по суті про «спонукання» відповідача передати річ.

З таким підходом Вищого господар-

ського суду України не можна погодитися, оскільки він не повною мірою відповідає способу захисту, передбаченому ст. 620 ЦК. Системний аналіз норм п. 5 ч. 2 ст. 16, статті 620, 621 та 622 ЦК дає підстави стверджувати, що примусове виконання обов'язку в натурі виступає специфічним способом захисту суб'єктивних прав, який може мати різні прояви залежно від змісту зобов'язання, що існує між сторонами правового конфлікту. У ст. 620 ЦК кредиторі дозволено вимагати від держави примусового відібрання індивідуалізованої речі у боржника в натурі та передачі її кредиторі, і саме у такій формі судам доцільно застосовувати такий спосіб захисту, як примусове виконання обов'язку в натурі.

Однак це може стосуватися тільки так званих зобов'язань *dare* («надати»), оскільки у зобов'язаннях зробити чи не робити щось інтерес кредитора пов'язаний саме з діями боржника, а не певним об'єктом цивільних прав (наприклад, за невиконаним договором про надання послуг, на відміну від договору купівлі-продажу, не можна щось відбирати в принципі). Відтак в межах останніх зобов'язань визначених у п. 5 ч. 2 ст. 16 ЦК спосіб захисту реалізується шляхом прийняття судового рішення про зобов'язання відповідача вчинити певні дії. Особливістю цього способу захисту є те, що під час виконання такого судового рішення держава не вправі застосувати фізичний примус (насильство) над боржником для забезпечення виконання ним свого обов'язку, однак може стимулювати виконання за допомогою застосування штрафних грошових стягнень до боржника та, за наявності передбачених законом умов, переслідувати боржника в межах кримінально-правових відносин за невиконання судового рішення.

Утім, наведене не завжди враховується судами також при розгляді спорів про примусове виконання обов'язку в натурі шляхом спонукання відповідача вчинити певні дії.

Так, в одній зі справ ПАТ «Інформаційні комп'ютерні системи» звернулося до господарського суду з позовом до дер-

жавного підприємства «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом» про зміну умов договору в частині визначення ціни товару на підставі ст. 652 ЦК. У свою чергу, відповідач звернувся до господарського суду із зустрічним позовом до позивача, в якому просив зобов'язати останнього виконати умови договору про постачання товару відповідно до специфікації № 1.

Рішенням господарського суду міста Києва, залишеним без змін постановою Київського апеляційного господарського суду, у задоволенні первісного позову було відмовлено, а зустрічний позов — задоволено повністю.

Скасовуючи судові рішення в частині задоволення зустрічних позовних вимог та направляючи справу в цій частині на новий розгляд до місцевого господарського суду, Вищий господарський суд України зазначив, що заявлена вимога про зобов'язання відповідача виконати умови договору шляхом постачання товару відповідно до специфікації № 1 *не може бути виконана у примусовому порядку, оскільки відсутній механізм виконання такого рішення*. Господарські суди не з'ясували питання з приводу обраного позивачем за зустрічним позовом способу захисту свого порушеного права щодо зобов'язання відповідача поставити товар відповідно до специфікації № 1, виходячи з приписів цивільного законодавства у взаємозв'язку з можливістю виконання позовних вимог у примусовому порядку, чим порушили вимоги ст. 43 Господарського процесуального кодексу України щодо всебічного, повного та об'єктивного розгляду в судовому процесі всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом [9] (виділено мною — О. К.).

У процесі дослідження питання про належний спосіб захисту суб'єктивного цивільного права вже зверталася увага на те, що такий спосіб захисту повинен призводити до фактичного реального відновлення прав позивача, тобто забезпечувати ефективність захисту. Безумовно, елементом ефективності способу захисту є його практична здійсненність, в тому

числі у примусовому порядку. Однак примусове виконання обов'язку в натурі не завжди означає фактичне вчинення саме державним виконавцем дій, що становлять зміст обов'язку. Застосування примусу до боржника є цілком можливим шляхом стимулювання його до вчинення відповідних дій за допомогою таких інструментів, як стягнення виконавчого збору (ч. 1 ст. 28 Закону України «Про виконавче провадження»), накладення на боржника штрафів (ч. 2 ст. 75 вищезазначеного Закону), внесення подання (повідомлення) правоохоронним органам для притягнення боржника до відповідальності згідно із законом (частини 2—3 ст. 75 Закону України «Про виконавче провадження»). Таким чином, повертаючись до наведених висновків Вищого господарського суду України, можна стверджувати, що навіть у разі, коли спірне майно за договором не було індивідуалізоване, що виключає застосування положень ст. 620 ЦК про відібрання речі у боржника, суд може винести рішення про зобов'язання боржника вчинити відповідні дії, передбачені договором, а механізм примусового виконання такого рішення передбачений приписами законодавства про виконання судових рішень.

Проблеми виникають і при застосуванні такого способу захисту договірних суб'єктивних прав, як **стягнення заборгованості**. Йому також притаманні умови, які передбачені для всіх інших випадків застосування п. 5 ч. 2 ст. 16 ЦК (тобто наявність суб'єктивного договірного права вимоги та наявність обов'язку, невиконаного належним чином), однак судовою практикою були виявлені певні особливості стягнення заборгованості в межах зобов'язання, вираженого в іноземній валюті.

Водночас у судовій практиці нерідко виникають певні труднощі.

Так, Верховний Суд України, перевіряючи доводи заявника в одній зі справ в частині застосування ст. 533 ЦК щодо валюти виконання зобов'язання, відзначив наступне. Згідно зі ст. 99 Конституції України грошовою одиницею

України є гривня. Гривня — законний платіжний засіб на території України (ч. 1 ст. 192 ЦК). Іноземна валюта може використовуватися в Україні у випадках і в порядку, встановлених законом (ч. 2 ст. 192 ЦК). Такі випадки передбачені у ст. 193, ч. 4 ст. 654 ЦК, Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Декреті Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», Законі України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті». Відповідно до ч. 1 ст. 533 ЦК грошове зобов'язання має бути виконане у гривнях. Отже, гривня як національна валюта є єдиним законним платіжним засобом на території України. Разом із тим ч. 2 ст. 533 ЦК допускає, що сторони можуть визначити в грошовому зобов'язанні грошовий еквівалент в іноземній валюті. У такому разі сума, що підлягає сплаті за зобов'язанням, визначається у гривні за офіційним курсом Національного банку України. Згідно з ч. 3 ст. 533 ЦК використання іноземної валюти як засобу платежу при здійсненні розрахунків на території України за зобов'язаннями допускається лише у випадку, передбаченому законом (ч. 2 ст. 192 ЦК).

На підставі аналізу зазначених норм права суд дійшов висновку про те, що незалежно від валюти боргу (тобто грошової одиниці, в якій обчислена сума зобов'язання), валютою платежу, тобто засобом погашення грошового зобов'язання і фактичного його виконання, є національна валюта України — гривня [10].

Водночас слід звернути особливу увагу на ті застереження, які зробив Верховний Суд України в тексті вказаної постанови. Так, ст. 1 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» до валютних операцій віднесені операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України. За таких умов, за наявності у особи права на здійснення операцій в іноземній валюті відсутні підстави для зміни валюти роз-

рахунків за відповідними зобов'язаннями на гривню.

Підтвердженням цієї позиції можуть слугувати також висновки, зроблені Верховним Судом України в іншій справі. Зокрема, Суд відзначив, що ч. 3 ст. 533 ЦК у випадках, порядку та на умовах, встановлених законом, допускається використання іноземної валюти, а також платіжних документів в іноземній валюті при здійсненні розрахунків на території України за зобов'язаннями. Суд має право ухвалити рішення про стягнення грошової суми в іноземній валюті з праводносин, які виникли при здійсненні валютних операцій, у випадках і в порядку, встановлених законом (п. 14 постанови Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 № 14 «Про судові рішення у цивільній справі»). Згідно з частини 1 і 2 ст. 5, ч. 1 ст. 11 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» Національний банк України видає індивідуальні та генеральні ліцензії на здійснення валютних операцій, які підпадають під режим ліцензування згідно з цим Декретом. Під час вирішення справи місцевим судом встановлено, що між ПАТ «ПУМБ» і відповідачем було укладено кредитний договір, за яким остання остання отримала в кредит 27 830 дол. Укладаючи цей договір, ПАТ «ПУМБ» діяло на підставі виданої Національним банком України банківської ліцензії, якою передбачено право на виконання банківських операцій, визначених ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність», а також на підставі дозволу, яким передбачено право здійснення валютних операцій, в тому числі операцій щодо залучення та розміщення іноземної валюти на валютному ринку України. За таких обставин місцевий суд, установивши, що зобов'язання за кредитним договором виражено в іноземній валюті; банк, видаючи кредит в іноземній валюті, діяв на підставі отриманого в установленому порядку дозволу; відповідачка отримала кредит і в подальшому здійснювала його погашення у визначеній договором валюти, дійшов об-

ґрунтованого висновку про наявність правових підстав для стягнення заборгованості в іноземній валюті [11].

Аналіз викладеного дає підстави для висновку про те, що законодавство України містить доволі широкий арсенал спеціальних способів захисту договірних

прав. При цьому слід враховувати, що відповідно до ст. 16 ЦК способи захисту цивільних прав можуть передбачатися не тільки в законі, але й у нормах відповідних договорів, з яких ці суб'єктивні цивільні права виникають.

Список використаних джерел

1. П'янова Я. В. Судовий захист майнових цивільних прав: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. — 224 с.
2. Карапетов А. Г. Иск о присуждении к исполнению обязательства в натуре. — М.: Статут, 2003. — 190 с.
3. Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права. Том II — 11-е изд. — М.: Издание Бр. Башмаковых, 1915. — 544 с.
4. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права — Изд. 4-е, испр. — М.: Статут, 2003. — 351 с.
5. Агарков М. М. Обязательство по советскому гражданскому праву // Избранные труды по гражданскому праву. В 2 т. — Т. I. — М.: Центр ЮрИнфоР, 2002. — С. 163—460.
6. Цвайгерт К. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права. В 2 т. — Т. 2. — М.: Международные отношения, 1998. — 512 с.
7. Постанова Вищого господарського суду України від 02.10.2012 по справі № 5011-5/1084-2012. [URL]: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/26284274>.
8. Постанова Вищого господарського суду України від 31.07.2008 по справі № 8/450. [URL]: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/1914847>.
9. Постанова Вищого господарського суду України від 08.12.2015 по справі № 910/8947/15. [URL]: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/54292954>.
10. Постанова Верховного Суду України від 02.07.2014 по справі № 6-79цс14. [URL]: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39689407>.
11. Ухвала Верховного Суду України від 03.11.2010 по справі № 6-14628св10. [URL]: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/12252561>.

Кот Алексей. К вопросу о способах защиты договорных прав.

*В статье анализируются особенности защиты субъективных прав участников договорных отношений. Автор подчеркивает повышение роли и значения договорных правоотношений среди прочих юридических связей между участниками гражданского оборота. Исследуются существующие в науке гражданского права подходы к классификации способов защиты договорных прав. Особое внимание уделено принудительному исполнению обязанности в натуре и взысканию задолженности как способам защиты договорных прав, а также судебной практике применения соответствующих положений ГК. **Ключевые слова:** защита субъективных гражданских прав, способы защиты договорных прав, принудительное исполнение обязанности в натуре, взыскание задолженности, судебная практика.*

Kot Alexey. On the protective methods of contractual rights.

In the article the features of protection of subjective rights of contractual relationships participants are analysed. The author emphasizes the increasing role of contractual relationships among other legal relationships between the parties. We investigate existing in the science of civil law approaches to the classification of protective methods of contractual rights. The author proves that the rules of civil law establish special methods of protection and their application conditions in each of the defined contracts. Instead in non-defined contracts, the parties try to independently foresee a large range of legal opportunities to protect their rights from violation by the other party of obligation, being aware that the use of methods provided in the law may be problematic for various reasons.

Special attention is paid to enforcement of the obligation in kind and debt recovery as a method to protect contractual rights as well as to the judicial practice of application of the relevant provisions of the Civil Code of Ukraine.

Exploring the enforcement of the obligation in kind (paragraph 5 part 2 Art. 16 of the Civil Code of Ukraine) as a way to protect contractual rights, the author shares the position in the legal literature, for which you cannot limit the scope of the relevant claim application only to contractual obligations because the law lacks restrictions on the use of this method of protection in other civil liabilities. The author emphasizes that contractual obligations make up the vast scope of this protective method application.

The article provides a historical analysis of the role of the enforcement of the obligation in kind in the science of civil law, particularly there are given positions of the known pre-revolutionary civilists and their discussion on the importance of this method of protection of civil rights for contractual obligations.

There is analyzed the experience of European countries, in particular through the example of German law. It is noted that in the countries of the German legal family a creditor may apply to the court with a claim for contract performance. Thus the possibility of actionable protection is the essence of obligation nature and is considered as an axiom and is not even clearly regulated by the law.

The author notes that the provisions of the current Civil Code of Ukraine, in general, are consistent with European trends. According to part 1 Art. 620 of the Civil Code of Ukraine in the case of the debtor's obligation default to transfer a specified thing to the creditor into the ownership or use, the creditor has the right to demand this thing from the debtor and request its transfer under the terms of the obligation. This position of the legislator is fully justified since there is no need to rely on the good will of the debtor to fulfill his contractual obligation, confirmed by the court if the obligations can be satisfied by enforcement without the will of the debtor.

The article emphasizes that the enforcement of the obligation in kind serves a specific way to protect the subjective rights which may have different signs depending on the obligation that exists between the parties to a legal conflict. In particular, in the Art. 620 of Civil Code of Ukraine the creditor is allowed to demand from the state an enforced removal of the specified thing from the debtor in kind and transference of it to the creditor and that is how the courts should apply such a method of protection as enforcement of the obligation in kind.

Due attention in the article is given to the application problems in the judicial practice of this method of contractual subjective rights protection as debt recovery. The conditions provided for other cases of application of paragraph 5 part 2 Art. 16 of the Civil Code of Ukraine (i.e. the existence of the subjective contractual law of requirement and existence of unfulfilled properly obligation) are also contained in it, but judicial practice found certain characteristics, i. e. in debt recovery within liabilities denominated in foreign currency.

Keywords: protection of subjective civil rights, methods of contractual rights protection, enforcement of the obligation in kind, debt recovery, judicial practice.